

Вікторія Вовкодав (м. Переяслав)

Сергій Вовкодав (м. Переяслав)

Катерина Нагайко(м. Переяслав)

Заходи в Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» з відзначення 110-річчя з дня народження Героя України, академіка Петра Тимофійовича Тронька

Петро Тимофійович Тронько (12.07.1915–12.09.2011) – державний, громадський та науковий діяч; доктор історичних наук (1968), дійсний член АН УРСР (1978; із 1991 – АН України, з 1994 – НАН України), заслужений діяч науки і техніки УРСР (1990), професор (1994); Герой України (2000), що залишив помітний слід у розвитку вітчизняної історичної науки, краєзнавства, охорони культурної спадщини та музейної справи. Його науково-організаційна діяльність охоплювала широке коло напрямів. Як член уряду Української РСР та керівних органів АН УРСР, а згодом НАН України, багаторічний завідувач відділів Інституту історії України П. Т. Тронько постійно брав участь в загальнодержавних та міжнародних наукових та культурних проєктах: працював в організаційних комітетах, редакційних колегіях, був ініціатором створення музеїв і заповідників, керував підготовкою академічних праць. Унаслідок його участі з'явилися багатомні видання «Історія міст і сіл Української РСР», «Звід пам'яток історії та культури України», «Реабілітовані історією» та ін. Також завдяки його зусиллям друкувалися наукові часописи: «Краєзнавство», «Пам'ятки України», «Інформаційно-методичний бюлетень охорони пам'яток історії і культури України», «З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ».

Тривалий час П. Т. Тронько очолював профільні громадські організації: Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Національну спілку краєзнавців України. Він був причетний до появи низки ключових закладів культури: Національного заповідника «Хортиця» (1965, м. Запоріжжя), Національного музею народної архітектури та побуту України (1969, м. Київ), Меморіального комплексу «Національного музею історії України у Другій світовій війні» (1981, м. Київ), музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Брав активну участь у відтворенні історико-архітектурних пам'яток. Зокрема, Золотих воріт (1982), ансамблю Михайлівського Золотоверхого монастиря (1998–2004), Успенського собору

Києво-Печерської лаври (2000), Воскресенського собору XII ст. у м. Переяславі (2006). Плідно працюючи на управлінській ниві, П. Т. Тронько відіграв ключову роль у формуванні сучасного наукового та культурного ландшафту України.

Одним із місць, де проявилася активна творча робота П. Т. Тронька, було місто Переяслав. Запорукою розвитку культурної та наукової сфери міста стала його тривала співпраця та дружба з відомим музейним діячем, Героєм України М. І. Сікорським. У 1996 р. Петру Тимофійовичу присвоєно звання Почесного громадянина цього міста. Тож не випадково, що в Переяславі шанують пам'ять про вченого та громадського діяча.

Огляд заходів, приурочених до 110-річчя від дня народження П. Т. Тронька, що відбулися в Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав», доречно розпочати із заваження щодо попередніх організаційних ініціатив. Так, 6 лютого 2025 р. уповноважений представник від НІЕЗ «Переяслав», завідувач науково-дослідного відділу історичного краєзнавства Тарас Нагайко взяв участь у засіданні круглого столу «Постать Героя України Петра Тимофійовича Тронька. Гуманітарний дискурс до 110-річчя» (м. Київ, Національний музей народної архітектури та побуту України), під час якого організатори порушили питання відзначення 110-річчя П. Т. Тронька.

7 лютого в НІЕЗ «Переяслав» відбулося засідання організаційного комітету щодо проведення заходів із нагоди відзначення 110-річчя від дня народження П. Т. Тронька, де було заплановано реалізацію низки ініціатив. За основу було взято вже традиційні формати, які щорічно відбуваються в Заповіднику: конференції, круглі столи з проблем охорони пам'яток, краєзнавства, етнографії та виставки.

18 квітня 2025 р., в Міжнародний день пам'яток і визначних місць, проведено V Всеукраїнську наукову конференцію «Дослідження, збереження та популяризація пам'яток історико-культурної спадщини України» (до 110-річчя

П. Т. Тронька). Цим заходом розпочато вшанування постаті П. Т. Тронька в НІЕЗ «Переяслав». Традиційно роботу зібрання було організовано відповідно до основних напрямів:

- археологічні, архітектурні, історичні, мистецтвознавчі дослідження комплексів та окремих нерухомих пам'яток і об'єктів культурної спадщини України;

- досвід, перспективи охорони, використання пам'яток і об'єктів культурної спадщини України та практика їх реставрації, консервації, реабілітації й музеєфікації;

- роль і місце музейних установ та їх працівників у дослідженні та збереженні культурної спадщини України;

- популяризація історико-культурної спадщини в музейних установах України в контексті збереження історичної пам'яті.

До участі в конференції долучилися 87 учасників (78 доповідей), які репрезентували різні наукові, освітні, культурні, музейні установи та організації України: Бережанський краєзнавчий музей (м. Бережани), Бережанський краєзнавчий музей (м. Бережани), Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк), ГО «Культура заради майбутнього» (м. Київ), Державний історико-архітектурний заповідник у м. Бережани (м. Бережани), Державний історико-культурний заповідник «Межибіж» (м. Меджибіж), Державний політехнічний музей імені Бориса Патона при КПІ імені Ігоря Сікорського (м. Київ), Івано-Франківський краєзнавчий музей (м. Івано-Франківськ), Інститут географії НАН України (м. Київ), Інститут історії України НАН України (м. Київ), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (м. Київ), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільськ), Кам'янський державний історико-культурний заповідник (м. Кам'янка), Комунальний заклад культури «Музей Пропаганди» (м. Шепетівка), Комунальний заклад Львівської обласної ради (м. Львів), Комунальний заклад Львівської обласної ради «Адміністрація історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ» (м. Львів), Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» (м. Біла Церква), Краєзнавчий музей історії сіл Суботцівської сільської ради (с. Богданівка, Знам'янський район Кіровоградської області), Львівську національну галерею

мистецтв ім. Б. Г. Возницького (м. Львів), Микулинецький центр дітей та юнацтва (смт Микулинці), Музей археології та підземної історії Ніжина (м. Ніжин), Науково-дослідний Інститут керамології Національного музею-заповідника українського гончарства (с-ще Опішне), Науково-дослідний інститут українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), Національний заповідник «Замки Тернопілля» (м. Збараж), Національний заповідник «Києво-Печерська лавра» (м. Київ), Національний заповідник «Софія Київська» (м. Київ), Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця» (м. Київ), Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» (м. Батурин), Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (м. Чигирин), Національний музей «Київська картинна галерея» (м. Київ), Національну спілку краєзнавців України (м. Київ), Ніжинський краєзнавчий музей імені Івана Спаського (м. Ніжин), Східноукраїнський національний університет імені Володимира Дала (м. Київ), Тернопільський обласний краєзнавчий музей (м. Тернопіль), Університет Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав), Харківську державну академію культури (м. Харків), Черкаський обласний краєзнавчий музей (м. Черкаси), Шевченківський національний заповідник (м. Канів).

Під час роботи заходу було оголошено три доповіді, присвячені життю та діяльності П. Т. Тронька: «Академік Петро Тронько: захисник культурної спадщини і будівничий національної пам'яті», доповідач – керівник Центру досліджень історико-культурної спадщини України Інституту історії України НАН України д-р і. н., проф. Руслана Маньковська; «Історія присвоєння П. Т. Троньку звання почесного громадянина м. Переяслав-Хмельницького», доповідач – завідувач науково-дослідного відділу «Музей «Заповіту» Т. Г. Шевченка» НІЕЗ «Переяслав», д-р і. н., проф. Марина Навальна; «Роль академіка П. Т. Тронька у відродженні та популяризації культурної спадщини України в умовах лібералізації 1985–1991 рр.», доповідач – завідувач науково-дослідного відділу нематеріальної культурної спадщини НІЕЗ «Переяслав», к. і. н., доц. Оксана Тарапон.

Матеріали конференції представлені 54 статтями у двох частинах видання: Дослідження, збереження та популяризація пам'яток історико-культурної спадщини України (до 110-річчя від

дня народження П. Т. Тронька): зб. матеріалів V Всеукр. наук. конф. (м. Переяслав, 18 квіт. 2025 р.). Переяслав (Київ. обл.), 2025. Ч. 1. 196 с.; Дослідження, збереження та популяризація пам'яток історико-культурної спадщини України (до 110-річчя від дня народження П. Т. Тронька): зб. матеріалів V Всеукр. наук. конф. (м. Переяслав, 18 квіт. 2025 р.). Переяслав (Київ. обл.), 2025. Ч. 2. 236 с.

29 травня 2025 р. відбулася робота круглого столу «Краєзнавство Переяславщини: дослідження, проблеми, постаті» (до 100-річчя Національної спілки краєзнавців України та 110-річчя Героя України П. Т. Тронька). Цей традиційний науковий захід вже тринадцять років поспіль об'єднує дослідників історії Переяславщини. Цьогорічне зібрання було присвячене одразу двом символічним датам – 100-річчю Національної спілки краєзнавців України та 110-річчю Героя України П. Т. Тронька. Його організовано НІЕЗ «Переяслав» та Переяславським міським осередком НСКУ. Уже традиційною формою проведення за останні роки стало засідання на інтернет-платформі Google meet. Програма круглого столу вмістила 23 доповіді. Загалом у заході взяло участь 25 учасників, з-поміж яких 21 науковець представляв НІЕЗ «Переяслав», 1 – Національну наукову сільськогосподарську бібліотеку НААН України, 3 – незалежні дослідники. Серед них: 1 – доктор наук та 10 кандидатів наук.

На початку засідання з нагоди 100-річчя з часу проведення Першої Всеукраїнської краєзнавчої конференції, яка відбулася 28–31 травня 1925 р. у м. Харків до учасників круглого столу звернувся голова Переяславського міського осередку НСКУ, завідувач науково-дослідного відділу археології, к. і. н., проф. Олександр Колибенко, який доповів про основні результати краєзнавчої роботи за період функціонування осередку, окреслив плани та перспективи на майбутнє. З вітальним словом виступила в. о. генерального директора Заповідника, д-р філол. н., проф., член НСКУ Марина Навальна, яка побажала краєзнавцям плідної роботи та підкреслила роль краєзнавства як базисної основи дослідницьких практик, спрямованих на вивчення національної історії. Модератор засідання, завідувач науково-дослідного відділу історичного краєзнавства НІЕЗ «Переяслав», к. і. н. Тарас Нагайко подякував присутнім за довготривалу співпрацю, відзначивши важливу роль представ-

ників усіх галузей історичної науки для розвитку краєзнавства, зокрема: археологів, істориків, археографів, етнографів, музеєзнавців. Він навів відомості щодо результатів краєзнавчої роботи, вказавши на традиційні та нові формати заходів у означеній сфері та акцентував на головних наукових здобутках переяславських краєзнавців, насамперед на найновіших виданнях та заходах.

Тематика доповідей охопила широкий спектр питань, з-поміж яких: археологічні та архітектурні об'єкти, документальна, творча та культурна спадщина, історіографія, історія населених пунктів та підприємств, традиційна культура, історичні постаті та особистості. У виступах, запитаннях та обговоренні учасники зосередили свою увагу довкола актуальних питань історії Переяславщини від давньоруської доби і до сьогодення.

У контексті вшанування постаті П. Т. Тронька відзначимо дві доповіді переяславських дослідників з науково-дослідного філіалу «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини» НІЕЗ «Переяслав»: старшого наукового співробітника Тетяни Грудевич «Про переяславський сегмент документальної спадщини П. Т. Тронька» та провідного наукового співробітника, к. і. н. Олени Жам «Роль П. Т. Тронька у виділенні території для створення музею просто неба у Переяславі», а також спільну доповідь цієї дослідниці та завідувача науково-дослідного відділу «Меморіальний музей ім. Г. С. Сковороди» НІЕЗ «Переяслав» Тетяни Радіоненко «Петро Тимофійович Тронько і меморіальний музей Г. С. Сковороди в Переяславі».

Матеріали, підготовлені учасниками круглого столу, цьогоріч планується опублікувати в окремому збірнику.

27 червня 2025 р. в Музеї Заповіді Т. Г. Шевченка відбулося відкриття виставки «Літописець сучасної України» (до 110-річчя Героя України П. Т. Тронька), що стала черговим кроком вшанування пам'яті про П. Т. Тронька. На ній представлено матеріали про його життя, громадську, політичну та наукову діяльність. Це копії та оригінали документів, кореспонденція, фотоматеріали, авторські наукові праці, видання на його пошану, відзнаки, подарунки, мистецькі твори, що розкривають вагоме значення цієї постаті для розвитку вітчизняної науки та культури. На виставці експонуються предмети з музейного та бібліотечного фондів НІЕЗ «Переяслав» та особистого

архіву М. І. Сікорського, що зберігається в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі. Мета виставкового проєкту – осмислення та популяризація наукової спадщини Петра Тимофійовича як важливого складника процесів формування національної ідентичності, історичної пам'яті й культурної політики України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Матеріали виставки розповідають не лише про багатогранність особистості П. Т. Тронька, її винятковий внесок у вітчизняну науку та культуру, а й демонструють безпосередню причетність до створення низки переяславських музеїв, зокрема Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини та Меморіального музею Г. С. Сковороди, підкреслюють дружні стосунки з Героєм України М. І. Сікорським. Загалом на виставці демонструються 102 предмети. Вона доступна для огляду до 31 жовтня 2025 року.

До участі у відкритті виставки було запрошено представників місцевої влади, наукову спільноту, ветеранів музейної справи та громадськість міста. Модератор заходу – завідувач науково-дослідного відділу історичного краєзнавства НІЕЗ «Переяслав», к. і. н. Тарас Нагайко. З вітальним словом до присутніх звернулася в. о. генерального директора НІЕЗ «Переяслав», д-р філол. н., проф. Марина Навальна, яка висловила щиру подяку усім організаторам і присутнім гостям. Окремо нею було відзначено внесок дирекції Шевченківського національного заповідника, яка надала цінні копії архівних документів. До вітального слова були запрошені співorganizатори виставки – представники Університету Григорія Сковороди в Переяславі: декан факультету гуманітарної освіти і соціальних технологій, к. і. н., доц. Вячеслав Редзюк та директор університетської бібліотеки Ольга Шкира.

Колишній міський голова Переяслава (2006–2010) Іван Якименко у своїй промові охарактеризував П. Т. Тронька як визначну постать і щирою друга Переяслава. Він також підкреслив, що М. І. Сікорський, приймаючи подяки за створення музеїв на Переяславщині, визнаючи вирішальну роль Петра Тимофійовича в розвитку музейної справи в регіоні, неодноразово наголошував: «Це все – Тронько!»

З промовами на відкритті виступили й запрошені ветерани музейної галузі. Вони поділилися спогадами про зустрічі з Петром Тимофійовичем, а також згадали ключові моменти спільної

праці, пов'язаної з його науковою та музейною діяльністю на Переяславщині, а також поділилися своїми враженнями від експозиції та згадали про дружбу П. Т. Тронька з багаторічним генеральним директором Заповідника М. І. Сікорським.

Так, колишня завідувачка Меморіального музею Г. С. Сковороди Валентина Нікітіна розповіла про зустріч із Петром Тимофійовичем у день відкриття Меморіального музею Г. С. Сковороди, 29 листопада 1972 року. Вона звернула особливу увагу на подарунки (платівку з піснями на вірші Г. С. Сковороди, пам'ятну медаль та двотомник його праць), передані для поповнення музейної експозиції. Цей факт засвідчує особисту участь П. Т. Тронька в збереженні культурної спадщини та підтримці музейного середовища. Також добрим словом його згадали колишній головний зберігач Заповідника Лариса Годліна, колишня завідувачка музей просто неба Галина Козій, колишня завідувачка Меморіального музею академіка В. Г. Заболотного Людмила Набок, колишній завідувач відділу пам'яткоохоронної роботи науково-методичного відділу охорони культурної спадщини Юрій Авраменко, колишня завідувачка Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема Ніна Захарчук.

До когорти виступаючих також приєдналися нинішні співробітники НІЕЗ «Переяслав»: голова місцевого осередку НСКУ, завідувач науково-дослідного відділу археології, к. і. н., проф. Олександр Колибенко, провідний науковий співробітник Музею М. М. Бенардоса науково-дослідного філіалу «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини», д-р і. н., с. н. с. Віктор Ткаченко та провідний науковий співробітник Музею хліба науково-дослідного філіалу «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини», с. н. с., к. і. н. Олена Жам.

12 вересня відбулася VI Всеукраїнська науково-практична конференція VI «Середня Наддніпрянщина: матеріальна та духовна культура» (до 110-ти річчя від дня народження П. Т. Тронька).

У роботі заходу взяли участь 48 дослідників, що представляли 15 наукових установ: Науково-дослідний інститут українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), Національний заповідник «Замки Тернопілля» (м. Збараж), Національний заповідник «Софія Київська» (м. Київ), Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

Рис. 1. Фото з відкриття виставки «Літописець сучасної України» (до 110-річчя Героя України П. Т. Тронька). 27 червня 2025 р.

Фрагмент експозиції виставки «Літописець сучасної України» (до 110-річчя Героя України П. Т. Тронька)

(м. Переяслав), Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (м. Чигирин), Інституту археології НАН України (м. Київ), Національний музей «Київська картинна галерея» (м. Київ), Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному (с-ще Опішня), Національного музею історії України (м. Київ), Ніжинський краєзнавчий музей імені Івана Спаського (м. Ніжин), Національний музей народної архітектури та побуту України (м. Київ), Національний музей Голодомору-геноциду (м. Київ), Харківська державна академія культури (м. Харків), Шевченківський національний заповідник (м. Канів).

Загалом у межах пленарного та двох секційних засіданнях озвучено 43 доповіді, що стосувалися різних напрямків наукового знання: археологічні та історико-краєзнавчі студії, етнологічні та просопографічні дослідження, вивчення особливостей історії створення та діяльності музейних установ та їх колекцій, проблематика, пов'язана із охороною історико-культурної спадщини.

Серед представлених доповідей варто виділити три, присвячені діяльності П. Т. Тронька. Зокрема, щодо його участі в збереженні пам'яті

про Тараса Шевченка розповіла заступник генерального директора з наукової роботи Шевченківського національного заповідника, к. і. н. *Світлана Брижицька* в доповіді «Петро Тронько – хранитель Шевченківського меморіалу». Спогадами про П. Т. Тронька, зібраними серед жителів м. Переяслав, поділилися провідний науковий співробітник Музею хліба НІЕЗ «Переяслав», к. і. н., с. н. с. Олена Жам та молодший науковий співробітник Музею хліба НІЕЗ «Переяслав» Валентина Шакула в доповіді «Петро Тронько у спогадах переяславців». Про особливості його взаємовідносин із М. І. Сікорським йшлося в доповіді Олени Жам та старшого наукового співробітника Музею «Поштова станція» НІЕЗ «Переяслав» Тетяни Грудевич «Петро Тронько і Михайло Сікорський: дружні та професійні стосунки».

Традиційно матеріали конференції буде опубліковано в збірнику наукових праць «Переяславіка: наукові записки національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».

На завершення цього огляду зауважимо, що в жовтні в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі відбудеться XIV Всеукраїнський історико-культурологічний форум «Сікорські читання», засновником та постійним співорганізатором якого є НІЕЗ «Переяслав». Ця традиційна подія також матиме присвяту означеній ювілейній даті.

Тож можемо констатувати, що цього року НІЕЗ «Переяслав» активно долучився до реалізації ідеї вшанування постаті Героя України П. Т. Тронька в контексті відзначення 110-річчя від дня його народження. Працівники закладу здійснили значну організаційну та пошукову роботу, спрямовану на дослідження та висвітлення внеску вченого-академіка в розвиток вітчизняної науки та культури. Висловлюємо сподівання, що підготовлені заходи, видання та публікації сприятимуть подальшому вивченню творчого спадку та збереженню пам'яті про цю Людину.